

ΤΟ ΗΘΟΣ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, δὲν ἔχει κανένα γνώρισμα ἐξωτερικὸ στή μορφή, στὸ βάδισμα, στὸ ντύσιμο, ἀπ' ὁποιονδήποτε ἄνθρωπο τοῦ περιβάλλοντός του, ἔχει ὁμως βαθύτατες διαφορὲς ἀπ' αὐτόν, οὐσιαστικὲς καὶ μὴ. Οἱ οὐσιαστικὲς του διαφορὲς εἶναι κείνες ποὺ τὸν προβάλλουν μέσ' ἀπ' τὸ σύνολο σὰν πνευματικὸ ἄνθρωπο, σὰν ἄνθρωπο ποὺ εἶνε προορισμένος γιὰ νὰ συμβάλει (ὅσο τὸ μπορεῖ) στὴ δημιουργία τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς του. Οἱ μὴ οὐσιαστικὲς διαφορὲς, ποὺ δὲ μπορεῖ παρά νὰ τίς ἔχει καὶ νὰ τίς προσέχουμε ὅταν ὑπάρχουν, μά πού νὰ μὴν ἐμποδίζουν τὴν καθιέρωσή του σὰν «πνευματικοῦ» ἀνθρώπου, μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν καὶ στοὺς μὴ «πνευματικούς» ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ξεχωρίζουν ἀπ' τὸ κοινωνικὸ σύνολο (ὅπως, ἡ εὐγένεια, οἱ καλοὶ καὶ κομψοὶ τρόποι, ἀκόμα κι ἡ καλαισθησία). Ὅμως ἀπὸ τίς οὐσιαστικὲς διαφορὲς του μὲ τὸν «κοινὸ» (μὴ πνευματικὸ) ἄνθρωπο, θεωροῦμε μιά, ἐξέχουσα κι ἀναντίρρητα ἀναγκαία γιὰ νὰ ξεχωρίζει ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ κάθε ἄλλον: τὸ ΗΘΟΣ!... Τὸ ἦθος—τοῦ ὁποίου ἐδῶ δὲ θὰ δόσουμε κανέναν ὀρισμὸ... φιλοσοφικὸ ἢ κοινωνικὸ, γιατί φτάνει ἡ ὀνομασία του νὰ κατατοπίσει τὸν ἀναγνώστη μας γιὰ τὸ τί θέλουμε νὰ ποῦμε—εἶνε ἀπαραίτητο καὶ βασικὸ γνώρισμα τοῦ πνευματικοῦ ἐργάτη. Δὲν μπορεῖς νὰ μιλάς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἂν δὲν εἶσαι «ἄνθρωπος» ὁ ἴδιος. Κι οὔτε θὰ σὲ προσέξουν οἱ ἄνθρωποι ἂν δὲ γίνεις πρῶτα ὁ ἴδιος «ἄνθρωπος»,—τὸ ὑπόδειγμά τους. Σ'αὐτές τίς δυὸ φράσεις ὑπάρχει κάτι ἀπ' αὐτὸ ποὺ λέμε: ἦ θ ο ς. Καί, μᾶς φτάνει αὐτὸ τὸ

λίγο «κάτι» γιὰ νὰ προχωρήσουμε στὸ σκοπὸ τούτου τοῦ ἄρθρου μας.

Εἶνε μεγάλο πρᾶγμα νὰ συναντήσεις στοὺς νέους σήμερα τὸ πολύτιμο τοῦτο στοιχεῖο ποὺ ἀποτελεῖ—μαζὺ μὲ πολλὰ ἄλλα—τὴν προσωπικότητα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Κι' ἐνῶ θάπρεπε νὰ ξεκινοῦν οἱ νέοι μὲ γερά θεμέλια, μὲ βάσεις ἀτράνταχτες, προσπαθοῦν νὰ ξεγελάσουν, ν' ἀποκτήσουν μιά κάπια φήμη πολὺ πρὶν ἀρχίσουν νὰ ζαλίσουν λίγο τὸ κεφάλι τους, νὰ ζεστάνουν τὴν καρτέκλα τους, νὰ κουράσουν τὸ χέρι τους ἀπ' τὸ γράψιμο. Καί, γιὰ τὴν ἀμφίβωλη τούτη φήμη—ποὺ ὅταν τὴν ἀποχτήσουν θὰ ἴδουν πῶς δὲν ἀξίζει νὰ θυσιάσουν γιὰ χάρη τῆς τῆς ψυχικῆς τους ἀγνότητος—θυσιάζουν καὶ τὸ βαθύτερο γνώρισμα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἦθος! Ἔτσι, τοὺς βλέπουμε ἀναίσχυντους καὶ παραφουσκωμένους ἀπὸ ἔπαρση, ν' ἀγνοοῦν κάθε ἀξιόλογο πνευματικὸ τεχνίτη, νὰ φαντάζονται πῶς ἡ ἱστορία τῆς Τέχνης, ἀρχίζει ἀπ' αὐτούς, καὶ νὰ δογματίζουν πῶς αὐτοὶ τάχτηκαν πιά νὰ σώσουν τὴν Τέχνη ἀπ' τὰ νύχια τῶν... «ἐπερασμένων», τῶν «παραδοσιακῶν», ὅπως ὁ... Σολωμὸς, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Σικελιανός, ὁ Βουτυράς, ὁ Μυριβήλης, ὁ Βενέζης, ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Ξενόπουλος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, πρὶν ἀπ' αὐτούς...

Κι' ἔτσι λοιπόν, πάνου στὴν ὁρμή τους τούτη (ποὺ μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε «ἅγια ὁρμή», γιατί ὁ νέος μὲ γκρεμίσματα κι ἀγωνιστικὴ διάθεση θὰ πρωτομπεῖ σὲ κάθε στίβο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς—ἄρα καὶ στὸ στίβο τὸν πνευματικὸ), πάνου στὴ θέρμη τους νὰ δημιουργήσουν ἢ νὰ προσφέρουν κάτι καινούργιο, κάτι μεγάλο, πρωτόφαντο κι ἀντάξιό τους,

πολλοί απ' τους νέους χάνουν δυστυχώς, μαζί με τή... «χρυσή πανοπλία» τους που λέει ο... «άναξιόλογος» Καρυωτάκης και το δπλο τους, τὸ μόνο δπλο που θὰ τοὺς ἀνοίγει τὸ δρόμο, που θὰ τοὺς χάριζε τὴ νίκη (ἂν νικοῦσαν, βέβαια, στὸν ἀγῶνα τοῦτο)—χάνουν τὸ ἦθος.

Κι ἀρχίζουν πιά, περίγελο ὄλων τῶν ἄλλων που δὲ μεθύσανε απ' τὸ πιετὸ τῆς νιότης καὶ δὲν ἐδόθηκαν ξέφρενοι κι ἀσυλλόγιστοι στὸ δύσκολο ἀγῶνα, ἀλλὰ βάδισαν συνετὰ μὲ σχέδιο καὶ στρατηγικότητα, μὲ πλήρη συναίσθηση τῆς δύναμης καὶ τοῦ ἀντίπαλου, νὰ πελαγοδρομοῦν, ἀξιοθρήνητοι, ἀξιοδάκρυτοι, ἀξιολύπητοι... ξεπέφτοντας ὡς τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι, τὸν ἠθικὸ ξεπεσμό, τὴ λογοκλοπὴ, τὴν ἀντιγραφὴ...

Δὲ θὰ γράφονταν τοῦτες οἱ γραμμὲς ἂν δὲ μούδινε ἀφορμὴ ἓνα ποιή-

μα που δημοσιεύτηκε σὲ μιὰ φιλολογικὴ σελίδα μὲ τίτλο «Πρωτοχρονιά». Δὲν ἐνδιαφέρει ποιὸς τὸ ὑπογράφει. Οὔτε ἔχουν προσωπικὸ χαρακτηριστὸς οἱ γραμμὲς. Ἡ περίπτωση ἐνδιαφέρει. Αὐτὴ πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ... Ὁ ποιητὴς εἶνε νέος. Κι ἡ «Πρωτοχρονιά» του καθαρὴ... ἀντιγραφὴ ἀπὸ μιὰ «Πρωτοχρονιά» τοῦ ὑπογράφοντος που δημοσιευμένη ἀρχικὰ στὸ περιοδικὸ Θεσσαλονίκης «Μορφές», περιοιλήφθηκε ἀργότερα στὴ συλλογὴ «Πορεία πρὸς τὸ Φῶς». Θὰ παραθέσω απ' τὰ 10—12 σημεῖα που φαίνεται ἡ λογοκλοπὴ, τὰ πιὸ σημαντικὰ που ὁ λαμπρὸς αὐτὸς νέος δὲν φρόντισε νὰ παραλλάξει κάπως, τοῦλάχιστον οὔτε στὰ κεφαλαῖα στοιχεῖα που μεταχειρίζομαι σὲ ὀρισμένες λέξεις που θέλω νὰ ὑπογραμμίσω τὴ σημασία τους:

«ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ» — τοῦ νέου Φ. Α.

1

Δρασκελίσουμε τὸ κατώφλι τοῦ σύνορου
που χωρίζει τὸ Χτες ἀπὸ τ' Αὔριο...

2

Τὸ διαβάζω στὶς αἰνιγματικὲς μορφές

3

...κουρασμένοι καὶ ξαρμάτωτοι
που φτάσαμε ὡς ἐδῶ

4

Πόσο τρέξαμε γιὰ νὰ φτάσουμε ὡς ἐδῶ;
Σὲ ποιά Μάχη, σὲ ποιὸν Πόλεμο χάσαμε
τὰ δπλα μας καὶ μείναμε ξαρμάτωτοι
ἀνέλπιδοι γιὰ λυτρωμὸ;

5

Ποτάμι πολύβουο ξαρμάτωσε ὁ Καιρὸς

6

τὸ πλανεμένο καράβι τῆς προσδοκίας

7

Μὰ ἐλάτε ὄλοι, ἀδερφοί μου
τοῦ Ὁραίου Δημιουργοῦ

8

νὰ κλωσορίσουμε τὸ νιογέννητο Χρῶνο.

«ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ» — Δημοσθ. Ζαδὲ

1

Πρὶν δρασκελίσουμε τὸ κατώφλι τοῦ σύνορου
που χωρίζει τὸ Σήμερα ἀπ' τὸ Αὔριο...

2

Κάτι γκριμάτσες αἰνιγματικὲς...
που διαβάζω στὶς μορφές σας

3

.....νὰ φτάναμε ἐδῶ
κ' εἴμαστε ἔτσι ξαρμάτωτοι
κουρασμένοι...

4

Ἄπο πόσο μακριὰ νὰ φτάσαμε ἐδῶ
κι εἴμαστε ἔτσι ξαρμάτωτοι
κουρασμένοι κι ἀνέλπιδοι
ἀπο ποιά Μάχη, ποιὸν Πόλεμο;

5

Φτερωτὸς ὁ Καιρὸς
κυλάει σὰν ποτάμι πολύβουο

6

— ἄλλος, τοῦ ξαρματώθηκε τῆς προσδοκίας τὸ
(καράβι

7

Μὰ ἐλάτε τώρα... ὄλοι ἀντάμα... ἀδερφοί μου
τῆς Ἀθανασίας Δημιουργοῦ

8

τὸ νιογέννητο Βρέφος (δηλ. Χρῶνο) ἀγκαλιᾶστε.

Ἄπ' τῆ σύγκριση τῶν δυὸ ποιημάτων φαίνεται καθαρὰ, πῶς ὁ νέος αὐτὸς δέν... ἐπηρεάστηκε ἀπλῶς ἀπὸ ἓνα ἔργο ξένο (ἀξιόλογο ἢ μὴ, δέν ἔχει σημασία), ἀλλὰ τὸ σερβίρησε ἀτόφιο κι' ἀπαράλλαχτο, σχεδόν, γιὰ δικό του. Ὅσο γιὰ τὴν ἐπιρροή, ὁ Ἄλφ. ντὲ Μυσσέ, εἶπε ἓνα χαριτωμένο λόγο: «Κι ὅταν λάχανο φυτεύεις—κάπιου ἄλλου τέχνη κλέβεις».

Βέβαια, ὅλα ἔχουν χιλιοειπωθεῖ, κι' ὅλα ἔχουν ἀπασχολήσει τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ αἰῶνες. Μά, καθένας τὸ ἴδιο πράγμα ἀργότερα τὸ ξαναλέει μ' ἓνα δικό του τρόπο, προσωπικό. Ἐχει τὸ δικό του ὄφος, ὅπως λέμε. Κι' αὐτὸ εἶνε πρὸ ἀξίζει. Αὐτὸ κάνει τὸ ξαναειπωμένο πράγμα, νὰ φαίνεται σὰν κάτι καινούργιο, σὰ δικό μας—κι εἶνε δικό μας. Καί μόνο τὸ «δικό» μας ἔργο ἔχει ἀξία, σημαντικό ἢ ἀσήμαντο, κείνο πρὸ κλείνει ἀπ' τὸ νοῦ, ἀπ' τὴν καρδιά κι ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ του.

Ἐκτός, ὅμως ἀπ' τ' ὅτι τὸ ξένο ἔργο κάποτε θ' ἀποκαλυφθεῖ καί θὰ γίνει ὁ «δηθεν» δημιουργὸς του περίγελο, δείχνει ἢ πράξη καθ' ἑαυτὴ ἓναν ἄνθρωπο ἀνάπηρο ἠθικὰ, ἓναν ἄνθρωπο δίχως ἦθος καί γιὰ τοῦτο ἐπικίνδυνο, πρὸς μὴ σταματᾷ ὄχι μόνο μπρὸς σὲ μιὰν ἀπλή... ἰδιοποίησι ἐνὸς πνευματικοῦ ἔργου, ἀλλὰ μήτε σὲ μιὰ πράξη βαρύτερη ἀντικείμενην στὸν ἠθικὸ καί ποινικὸ νόμο ἀκόμη. Καί τότες ;

Τὸ σοβαρὸ τοῦτο θέμα—τοῦ ἦθους στοὺς νέους μας λογοτέχνες, πρὸς ὄχι μόνο πρέπει νὰ μὴν τοὺς λείπει ὅταν πρωταρχίζουν τοὺς ἀγῶνες τους, ἀλλὰ πρέπει νὰ νάιναι ἐφοδια-

σμένοι μὲ τεράστια ἀποθέματα, γιὰ τὴν (ιδίως στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ἐξαντλοῦνται πολὺ εὐκόλα, ὅπως ἔχουμε διαπιστώσει ἀπὸ πάρα πολλὰς περιπτώσεις—βαθηθαί, βλέπετε, κι ἡ δυσκολία νὰ ἐλέγχει κανεὶς τὴν πνευματικὴν προσφορὰ τοῦ νέου) μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καί τὴν ἐμφάνισι ἐμποδίων καί ἀντιστάσεων μπορεῖ νὰ ἐξαντληθοῦν κάποτε, καί τότες ἀλίμονο!.. — εἶνε θέμα μὸλις θιγόμενον μὲ τὸ ἄρθρο μας τοῦτο. Ὅμως, στὰ μικρὰ πλαίσια τοῦ χώρου πρὸ φιλοξενούμεσθε, ἐλπίζουμε πῶς κάναμε τὸ χρέος μας. Καί, τὸ χρέος κάθε ἀνθρώπου (πνευματικοῦ ἢ μὴ) εἶνε ἓνα «στοιχεῖο» ἀπ' τὴν ἀρετὴ τοῦ ἦθους γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε πρὸ πάνου. Ὅσο γιὰ μᾶς, (τί θὰ κερδίζαμε ἂν δείχναμε μόνο... ταπειτοφροσύνη;) συνηθίσασθε νὰ ἐκτελοῦμε πάντα, ὅταν μᾶς καλοῦσε τὸ γενικὸ συμφέρον καί γενικὸ καλὸ, αὐτὸ τὸ Χρέος—«ἓνα ἀπ' τὰ στοιχεῖα τοῦ ἦθους»—πρὸς τόσο ἀγωνιζόμεσθε νὰ συγκρατήσουμε ἀλώβητο στὸ περιβάλλον τοῦτο τῶν ἀντινομίων πρὸς μᾶς ζῶντι ἀσφυχτικά. Πρέπει νὰ τὸ πιστεύει ὁ φίλος πρὸς μᾶς ἔδοσε τὴν εὐκαιρία νὰ ποῦμε τοῦτα τὰ λόγια καί νὰ μᾶς θεωρεῖ φίλους του: ὅτι εἶπαμε—τόπαμε γιὰ καλὸ δικό του καί τῶν ἄλλων νέων πρὸς θὰ ἐμφανιστοῦν ἀπ' τὴν στήλην τούτου τοῦ περιοδικοῦ πρὸς σήμερα χαιρετίζουμε ἐγκάρδια τὸ πρῶτο του βῆμα καί τὸ εὐχόμεσθε μακροζωῖα ὑποσχόμενοι τὴ θερμὴ συμπαράστασή μας στὴ δύσκολη πορεία του...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ